

missie niet en zij verbond er nog een onjuiste conclusie aan ook: zij meende namelijk dat het niet de politieke activisten waren die uitdrukking gaven aan wat de brede massa wenste. 'De stem van het volk hoort men', schreef zij,

'eigenlijk niet; voor wat de massa denkt en voelt, ga men allereerst te rade bij de volkshoofden. Deze weten echter dat de massa niet volslagen politiek indif-ferent is. Zij komt in beweging als zij haar gevestigde belangen of haar geloof in onmiddellijk gevaar ziet gebracht.'¹

Dit was een echo van de traditionele visie van het gouvernement (zijn 'wijsheid en onpartijdigheid' alsook zijn 'strikte rechtvaardigheid' werden door de commissie geprezen²) maar daarin was geen rekening gehouden met het feit dat juist het gezag van de volkshoofden door de nationalistische beweging geleidelijk werd ondermijnd – evenmin werd er rekening mee gehouden dat delen van de massa, door de nationalisten geïnspireerd, meer en meer in beweging waren gekomen, niet ter verdediging van hun gevestigde belangen of van de Islam maar voor een heel ander doel: de beëindiging van de Nederlandse koloniale heerschappij.

Deze kortzichtigheid van de commissie droeg er toe bij dat zij, er vast van overtuigd dat de eenheid van het koninkrijk niet alleen *moest* maar ook *zou* blijven bestaan, een rooskleurig beeld schetste van Indië's toekomst als deel van een 'vernieuwd' koninkrijk – *hoe* vernieuwd? 'Het is niet voor de commissie mogelijk', schreef zij, 'om hierbij een bepaalde oplossing aan te bevelen'³ – wel zag zij na de oorlog een Rijksraad functioneren waarin Nederland, Indië, de Antillen en Suriname zouden zijn vertegenwoordigd. Welk een perspectief!

'Met één deel in Europa, het centrum van het Rijk, en één deel in Amerika, een werelddeel dat na de oorlog economisch en financieel en voor het *Pacific*-gebied zeker ook politiek toonaangevend zal zijn, en één deel in het opkomend Azië, gaat dan het koninkrijk als staatkundige uitdrukking van een geestelijke en materiële belangengemeenschap, nauwer dan voorheen, een belangrijke toekomst tegemoet.'⁴

Ja, dit was de overtuiging van de Nederlandse en Nederlands-Indische bevolkingsgroepen en kennelijk ook die van de meerderheid of zelfs

¹ A.v., p. 16. ² A.v., p. 304, p. 18. ³ A.v., p. 377. ⁴ A.v., p. 375.